

Äktenskapslagstiftningen

År 1966 ingicks i Sverige 61 000 nya äktenskap. 1972 hade siffran sjunkit till c:a 38 000. Det innebär en minskning med ungefär 37 procent på 6 år.

I våra nordiska grannländer är situationen väsentligt annorlunda. Varken i Danmark, Norge eller Finland har man kunnat registrera någon motsvarande nedgång; endast Danmark har noterat en svag sådan. Många, däribland statsrådet Camilla Odhnoff, har hävdat att utvecklingen för Sveriges vidkommande enbart är en följd av en modernare inställning till samlevnadsfrågorna. Unga människor skulle ha tagit konsekvensen av sin radikalare syn på individens rätt till självständighet genom att i växande utsträckning bilda familj utan de juridiska bindningar som äktenskapet medför.

I en lång och intensiv interpellationsdebatt i riksdagen förra året bestred interpellanten, hr Staffan Burenstam Linder, att detta kunde vara en sannolik förklaring. Sverige ligger visserligen före många andra länder när det gäller att anamma radikala idéer, men knappast så mycket att det förklarar den uppseendeväckande skillnaden jämfört med exempelvis Danmark. Burenstam Linder visade i stället på en rad ekonomiska faktorer, främst sådana som hänger samman med samhällets ekonomiska stöd till ensamstående och med regler för behovsprövning i förhållande till makes ekonomi, vilka i flertalet fall verkar diskriminerande på äktenskapet som samlevnadsform. Sedan dess har riksdagen antagit en ny giftermålsbalk, som huvudsakligen innebär ett förenklat

förfarande vid skilsmässa. Ifråga om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar går alltså ett utredningsarbete hos miljesakkunniga. Det är framförallt i denna del av lagstiftningen man har anledning att knyta en del reflektioner.

En systematisk genomgång av de bestämmelser, som reglerar de ekonomiska rättigheterna och skyldigheterna mellan ena sidan det gifta paret, å andra sidan samhället, ger vid handen att äktenskapet är klart ofördelaktigt i det korta perspektivet. Studiemedelssystemet, det kontant arbetsmarknadsstödet och utbildningsdragen vid arbetsmarknadsutbildning är exempel på stödformer som kraftigt reduseras för gifta där den andra maken har inkomster. Många yngre har alltså ekonomiskt sett anledning att avstå ifrån eller att uppskjuta ett giftermål, som ej jest tätt sig självklart.

I ett längre perspektiv medför å andra sidan giftermål fördelar tex i pensionshänseende som ogifta sammanboende inte får del av. Men eftersom reglerna på detta sätt verkar antingen neutralt med avseende på samlevnadsform eller klart diskriminerande till äktenskapets nackdel, finns det fullt godtagbara ekonomiska förklaringar till den dramatiska nedgången i äktenskapsfrekvensen. Man får kanske inte förvånas över att tex unga studerande inte i första hand tänker på sin pensionering.

Det brukar ofta hävdas, att samhället skall förhålla sig neutralt till olika samlevnadsformer. Samhället skulle idag, till skillnad från förr, inte ha någon anledning att

rioritera eller premiera äktenskapet framför fritt sammanboende. Men har man tänkt över konsekvenserna? Även ett fritt sammanboende innebär i många fall att den ena kontrahenten, i regel kvinnan, ställs i ett ekonomiskt beroendeförhållande som gör henne till den svagare parten. Detta är ett förhållande som är svårt att komma runt med käcka paroller om vars och ens skyldighet att ta ansvar för sig själv, eftersom även en begränsad tidsförånvaro på grund av barnafödande ger kvinnan ett visst handikapp på en kärvarbetsmarknad. Utan äktenskapets rättsregler är kvinnan oskyddad om sammanlevnaden plötsligt upphör. Och vilka argument skall den svaga parten åberopa om hon vill skaffa sig detta skydd, när den starkare parten dels kan hänvisa till att samhället står neutralt och inte begär någon "legalisering" av förhållandet, dels med kalla siffror kan visa att giftermål medför försämrad ekonomi?

Nu kanske detta kan lösas på något sätt. Familjelagssakkunniga lär i sinom tid ges besked. Men då återstår likväl den ekonomiska relationen mellan paret och samhället. Det går, i princip, att i alla sammanhang likställa sammanboende med gifta. Det försöker man redan nu göra, åtminstone när det gäller sammanboende med gemensamma barn. Men var hittar man de avgörande kriterierna för när personer skall anses vara sammanboende? Särskilt för sammanboende utan barn fö-

religger stora möjligheter att uppträda än som ensamstående, än som sammanboende. Genom att samhället med alla sina bidragsformer kommer in i så många sammanhang, saknas praktiska möjligheter att kontrollera uppgifterna. Utmärkta — och upprörande — exempel kan hämtas från bl a utredningen om värnpliktsförmånerna.

Kanske kan familjelagssakkunniga lösa också detta problem. Kanske kommer man fram till, att sammanboende skall likställas med gifta under förutsättning att sammanboendet på något sätt registreras centralt, så att berörda myndigheter får entydiga uppgifter att gå efter.

Men om vi reglerar både sammanboendes inbördes förhållanden — i syfte att skydda den svagare parten — och deras status i förhållande till samhället i egenskap av bidragsgivare och skatteuppbärare, kommer vi då inte snubblande nära den rättsliga reglering av samlevnaden som just äktenskapslagstiftningen alltid syftat till?

Förvisso. Det visar bara att familjebildning alltjämt är en social, dvs samhällsangelägenhet med följdverkningar på en rad områden, som aldrig kan reduceras till en helt privat angelägenhet mellan två enskilda personer. Det vore bra om regeringen erkände detta och handlade därefter i stället för att låtsas som om det endast gällde att göra eftergifter för en opinion som inte hunnit med sin tid.